

Marjana Kobe
Ljubljana

UREDNIŠKO DELO KRISTINE BRENKOVE KOT ODRAZ NJENIH POGLEDOV NA MLADINSKO KNJIŽEVNOST IN NJENEGA OTROŠKEGA SPREJEMNIKA¹

Prispevek se posveča Kristini Brenkovi (1911–2009) kot pionirski urednici mladinskega leposlovja, ki je prva na Slovenskem sistematično zasnovala in kontinuirano profesionalno urejala vrsto knjižnih zbirk, namenjenih otrokom od zgodnjega predbralnega obdobja do 8./9. leta starosti. To so bile zbirke: Najdihojca (knjižica za predšolske otroke), Čebelica, Zvezdica, Velike slikanice, Cicibanova knjižnica, Zlata ptica, Mladi oder, Lutkovni oder. Obravnavani so tako koncepti posameznih zbirk kakor tudi celota njenega uredniškega območja, da bi se razkrili njeni pogledi na mladinsko književnost in na pomembnost tega segmenta literature za otroško ciljno skupino. Pri tem ni obrobne pomena tudi vidik, kako se v obdobju njenega urednikovanja odražata njeno lastno pisateljsko ustvarjanje in prevajalstvo.

The article is dedicated to Kristina Brenkova (1911–2009) as the pioneering editor of the children's fiction; she was the first Slovene professional editor who was systematically devising and continuously editing a number of literary collections, meant for children from their early pre-reading period until their 8th and 9th year respectively. These collections included: Najdihojca (a booklet for pre-school children), Čebelica, Zvezdica, Velike slikanice, Cicibanova knjižnica, Zlata ptica, Mladi oder, Lutkovni oder. In order to present Kristina Brenkova's views upon children's literature and the significance of this literature segment for the children's target group, the article focuses so on the concepts of individual collections as on her integral editorial opus, also including another, no less important aspect of her biography, i.e. the reflection of her editorship upon her own literary and translation work.

Uredniško delo dr. Kristine Brenkove (22. 10. 1911–20. 11. 2009) kaže, da je bila mladinska književnost zanjo enakopraven del književnosti kot celote. Ta njena strokovna drža ni bila običajna, saj je v času njenega urednikovanja (1949–1972) slovenska oficialna literarna veda tovrstno gradivo sicer registrirala, ne pa tudi vključevala v pomembnejše literarnozgodovinske in literarnoteoretske obravnave: tovrstno ustvarjalnost je pojmovala – z redkimi izjemami – kot estetsko reducirano besedno produkcijo.

---

¹ Besedilo je avtorica pripravila za **Obdarovanja: simpozij o ustvarjalnosti in življenju Kristine Brenkove**, ki je bil 13. 4. 2011 v Knjižnici Otona Župančiča, Mestni knjižnici Ljubljana.

Ne tako Brenkova: iz njenega razumevanja statusa mladinske književnosti je zato logično izhajalo prepričanje, da ima mladinska književnost lahko tolikšno težo v osebnotnem razvoju otroka, da je le-temu potrebno omogočiti stik in srečevanje z njo čim bolj zgodaj in na doživljajsko dostopen način.

Tako je zasnovala celovit uredniški projekt, ki je zajemal poezijo, prozo in dramatiko za otroke do 8./9. leta starosti – razpon, ki ga je uredniško pokrivala – projekt, ki je v dokončni podobi obsegal osem knjižnih zbirk in v katerem je z mislijo na predbralno in zgodnejše bralno obdobje namenila poseben poudarek **slikanici**. In to v zahtevnostnih stopnjah od leporella in kartonke – zanju je uvedla zbirko **Najdihojca** – do tipa slikanice v obliki prave knjige s tenkimi listi – zanj je zasnovala zbirke **Čebelica**, **Zvezdica** in **Vélike slikanice**.

Čebelica je povsem upravičila ime, ki ji ga je podelila urednica in ki aludira na pionirski pomen in status almanaha Kranjska čbelica: tudi zbirki Čebelica upravičeno pripada status pionirske teže, saj je z njo Kristina Brenkova uvedla prvo v sistematični kontinuiteti urejano slikaniško knjižno zbirko na Slovenskem. Ta je bila med letom 1953, ko je izšla prva knjižica, in letom 1963, ko je urednica začela izdajati še zbirko **Zvezdica**, sploh edina slikaniška zbirka na Slovenskem. Z domišljenim programom, rednim izhajanjem, množično dostopnostjo in uspešnostjo pri otroških sprejemnikih je **Čebelica** celih deset let sama utirala pot nadaljnjemu razcvetu slovenske slikanice. Ta se je v šestdesetih letih pod uredniško taktirko Kristine Brenkove pri Založbi Mladinska knjiga postopoma ustvarjalno tako izrazito profilirala – druge založbe so s slikanicami začele šele v sedemdesetih letih – da jo je Kristina Brenkova z zbirko **Zvezdica** v mednacionalnem založniškem sodelovanju uveljavila v celotnem tedanjem jugoslovanskem prostoru. Skoraj sočasno pa ji je kot urednici z mednarodnim ugledom uspelo, da je v sodelovanju z nekaterimi vidnejšimi tujimi založbami slovenska slikanica prodrla tudi v širši mednarodni slikaniški prostor. Kot poznavalka sočasne mednarodne slikaniške scene je Brenkova namreč upravičeno presodila, da je slovenska slikanica po doseženem tekstovnem in likovnem izrazu zrela za preboj v mednarodno konkurenco.

To dejstvo je v knjigi *Die Welt im Bilderbuch (Svet v slikanici)* potrdila Bettina Hürlimann, ugledna švicarska literarna teoretičarka in urednica mladinskega programa pri založbi Atlantis: v svoji obsežni monografiji o svetovni sočasni slikaniški sceni je v orisu stanja v tedanji Jugoslaviji opozarjala predvsem na slovensko slikaniško ustvarjalnost in v bogati likovni spremljavi objavila ilustracije Marlenke Stupica, Lidije Osterc idr. Knjigo je leta 1968 Kristina Brenkova prevedla in dosegla pri švicarski avtorici, da je slovenski izdaji smela dodati razpravo dr. Špelce Čopič o slovenski slikanici in knjižni ilustraciji.

S prevodom tega še danes referenčnega dela o pomenu slikanice za razvoj likovne in bralne kultiviranosti otroškega sprejemnika je Brenkova zagotovo želela dvigati ugled slikanice – in s tem mladinske književnosti – v očeh strokovne in laične javnosti.

Za prevode tekstov v slikanicah, ki jih je pionirsko pošiljala v mednarodni slikaniški prostor, je Brenkova našla tudi ugledne prevajalce takšnega kova, kot je bil npr. Andersenov nagrajenec James Krüss: ta je domiselno prepesnil kar štiri leporelle s slovenskimi ljudskimi pesmicami v izboru Kristine Brenkove, prevedel pa tudi Valjavčevega *Pastirja* in *Desetnico* F. Milčinskega v slikaniških izdajah. Že tedaj je Kristina Brenkova v prevodih uspešno plasirala v vélike slikaniški svet tudi Levstikovega *Martina Krpana* z ilustracijami Toneta Kralja in s to izdajo nakazala

trend, ki je danes splošno sprejet, da je slikanica kot tip knjige recepcijsko odprta in lahko nagovarja tudi mladostnika in odraslega knjižnega sladokusca.

Podoben namen kot s prevodom monografije *Svet v slikanici*, namreč dvigati ugled in status mladinske književnosti, bi smeli pripisati njeni uredniški odločitvi, da v slovenskem prevodu izide delo *Knjige, otroci in odrasli* (*Les livres, les enfants et les hommes*) znamenitega francoskega komparativista Paula Hazarda. Knjiga, ki je prvič izšla leta 1967, naj bi pozornost laične in strokovne javnosti zbudila že z dejstvom, da se literarni zgodovinar svetovnega slovesa nepodcenjujoče ukvarja s pri nas strokovno/znanstveno zapostavljanim segmentom književnosti. Ob obravnavi evropske mladinske književnosti pa avtor pomenljivo problematizira trojico iz naslova svoje razprave, ko se postavi v bran otrok in opozarja, naj neavtoritaran odnos odraslega posrednika knjig omogoča otroškemu bralcu čim svobodnejšo izbiro knjig za doseganje doživljajskih užitkov, temelječih na otrokovi elementarni potrebi po domišljijiški igri, potepanju po fantazijskih svetovih, doživljanju veselih plati življenja in vseh vrst humorja.

Zagotovo je v Hazardovem nepodcenjevalnem odnosu do mladinske književnosti ter v njegovi »obrambi«¹ otroškega bralca in poudarjanju neavtoritarne države odraslega posrednika Brenkova našla potrditev svojega pogleda na mladinsko književnost kakor tudi svojega uredniškega koncepta, saj je v duhu Hazardovega zagovora čim svobodnejše otrokove lastne izbire beriva svoje knjižne zbirke zapolnjevala z obiljem tematsko in slogovno čim različnejših pravljico-fantastičnih in realističnih proznih in dramatskih vzorcev ter s poezijo najraznovrstnejših poetik, da bi otroški bralec lahko našel záse ustrezno branje glede na bralno izkušnost, literarni okus in obzorje pričakovanja.

Ta koncept še zlasti velja za knjižno zbirko **Cicibanova knjižnica**, ki jo je zasnovala takoj ob prihodu na založbo Mladinska knjiga leta 1949.

Če so slikaniške zbirke prinašale drobne pesmi in kratka prozna besedila iz vzorcev slovenske in tuje ljudske pravljice, klasične umetne in sodobne pravljice, pa pripovedke, basni, uganke ter drobne realistične črtice, je urednica Cicibanovo knjižnico zapolnjevala z obsežnejšimi pesniškimi zbirkami/antologijami, pa z zbirkami ljudskih in avtorskih pripovedi, predvsem pa z obsežnejšimi zaključenimi avtorskimi deli iz domače in tuje mladinske književnosti.

Tu je urednica čutila dolžnost, da povojnim generacijam otrok ob sodobnih delih oživi vrhove slovenske in svetovne klasike (npr. slovensko poezijo od Levstika, Župančiča do Kosovela in Gradnika; v prozi od Milčinskega, Ribičiča, Bevka do Magajne, če omenim samo nekatere najvidnejše ustvarjalce). Obenem pa je Brenkova prav v zbirki Cicibanova knjižnica zapolnjevala hudo zamudniško vrzel na področju tuje klasike. Šele v njenem uredništvu so med slovenske bralce prvič stopila npr. naslednja dela: Carrolova *Alica v čudežni deželi* iz leta 1865, Collodijev *Ostržek* iz leta 1881, Baumannov *Čarovnik iz Oza* iz leta 1900, Berrijev *Peter Pan* iz leta 1906, Kennetha Grahama *Veter v vrbru* iz leta 1908, *Tri kraljeve opice* Walterja de la Marreja iz leta 1920, Milnejev *Medved Pu* iz leta 1926, *Mary Poppins* Pamele Travers iz leta 1934, če opozorim samo na nekatera najuspešnejša dela iz svetovnega kanona.

Tem in številnim drugim prevodom tuje klasike je urednica v premišljenem izboru pridruževala prevode sodobnih, po letu 1945 nastalih del, npr. tale dela: *Pika Nogavička* in *Bratec in Kljukec s strehe* Astrid Lindgren, *Pravljice čepeče mačke* Marcela Aymeja, *Neznalčkove dogodivščine* Nikolaja Nosova, *Bavbavi in povodni*

možje Josefa Lade, *Kralj Matjažek prvi Januša Korczaka*, *O psičku in mucu Josefa Čapka*, *Vid v televizorju* Giannija Rodarija, *Čarodejev klobuk* Tove Jansson, *Moj praded in jaz* Jamesa Krüssa idr.

Zgovoren je podatek, da je v svojem uredniškem mandatu Brenkova Slovincem predstavila kar štiri Andersenove nagrajence: Švedinjo Astrid Lindgren, Nemca Jamesa Krüssa, Italijana Giannija Rodarija in pisateljico in ilustratorko finskega rodu Tove Jansson; njej je tudi osebno izročila slavnostni šopek ob podelitvi Andersenove medalje za njene fantastične povesti o Muminih na IBBY kongresu v Ljubljani leta 1967.

Uredniška zasluga Kristine Brenkove pa je tudi, da je Cicibanova knjižnica ob že omenjenem sistematičnem oživljanju slovenske pesemske in prozne klasike postala v drugi polovici petdesetih let in v šestdesetih letih osrednja slovenska posrednica zgledov novih poetoloških izhodišč v slovenskem pesništvu in prozi za mladino. Kar pomeni, da je Kristina Brenkova v njej in v drugih svojih knjižnih zbirkah objavljala začetna pesniška dela, ki pomenijo premik od tradicionalnega pesništva k »poeziji estetske inovacije«, kot jo označuje Igor Saksida. Brenkova je bila urednica prvih pesniških zbirk za otroke Toneta Pavčka in Kajetana Koviča, obeh začetnikov odmika od tradicije; njima je v času svojega uredniškega delovanja pridružila nadaljnje zglede razraščanja novih poetik v pesemskih vzorcih Nika Grafenauerja, Daneta Zajca in Jožeta Snoja.

Sočasno je v Cicibanovi knjižnici predstavila večji del sodobnih slovenskih proznih vzorcev, ki so iz novih poetoloških izhodišč in z inovativnimi pisateljskimi postopki tematizirali doživljajski svet in igro sodobnega urbanega otroka.

S pomisljijo na svojo ciljno skupino, na otroke do 8./9. leta, je Brenkova novim vzorcem pravljичno-fantastične proze – torej fantaziji brez meja, kot bi ji prišepnil Hazard – posvečala posebno pozornost: o tem govorijo v Cicibanovi knjižnici številne zbirke kratkih sodobnih pravljič Ele Peroci, Lojzeta Kovačiča, Mire Mihelič, Leopolda Suhodolčana, Svetlane Makarovič in drugih avtorjev; o tem govorijo tudi obsežnejše fantastične pripovedi Saše Vuga, Vitomila Zupana, Vida Pečjaka in Svetlane Makarovič. Pri tem pa uredniško ni zanemarjala novih vzorcev realistične/resničnostne proze Brenke Jurca, Smiljana Rozmana, Mire Mihelič in drugih.

Svojo posebno naklonjenost iracionalni prozi, ljudski in avtorski, je Brenkova okronala z zbirko **Zlata ptica**, kakršne niso premgli niti založniško razvitejši narodi na zahodu Evrope. V tej zbirki je z izbori ljudskega izročila različnih narodov sveta, tudi slovenskega, pokrila dobršen del zemeljskega globusa.

Tudi zbirki **Mladi oder** in **Lutkovni oder**, s katerima je kot prva urednica na Slovenskem vzpostavila kontinuiteto z žlahtno tradicijo predvojne slovenske mladinske dramatike, je Brenkova urejala z mislijo na starostni razpon otroške publike, kar zadeva tematiko, žanr in slog. Obenem pa je laični in strokovni javnosti želela sporočiti, da gledališče za otroke, še posebej lutkovno, ni pomanjšan, estetsko reduciran teater. Zato je – podobno kot pri Hazardu in Hürlimannovi – poskrbela za slovensko objavo monografije *Igralec in lutka* slovitega ruskega lutkarja in teoretika lutkarstva V. Obrazcova.

Kristina Brenkova je botrovala tudi **Levstikovi nagradi**, tej prvi nagradi za mladinsko književnost na Slovenskem, ki od leta 1949 spodbuja razmah slovenske mladinske književnosti in ji pomaga utrjevati status, ki ji – tudi po trdnem prepričanju Kristine Brenkove – upravičeno pripada.